

Лісові території – для дикої природи: нова політика лісового господарства

аналітичний документ

Автори: аналітики ЕПЛ Катерина Норенко, Петро Тестов,
еколог ЕПЛ Олексій Василюк

Київ – 2018

Аналітичний документ (White paper) покликаний допомогти у проведенні реформи управління лісовим господарством. У публікації висвітлено основні проблеми у сфері лісового господарства в Україні, законодавчі прогалини у галузі та основні рішення для подолання цих прогалин і для сприяння підвищення якості лісів України, що створить необхідні умови для існування біорізноманіття та підтримання екологічного балансу лісових екосистем, розвитку рекреації та зеленого туризму, водночас забезпечуючи стале використання лісових ресурсів. У документі наведено екологічні та економічні аргументи на користь ухвалення законодавчих змін, а також висвітлено позиції зацікавлених сторін та основних виконавців втілення рішень на користь реформування та екологізації сфери лісового господарства України. У своїй дослідницькій діяльності ми вивчали закордонний досвід провідних країн світу та базували своє бачення змін у галузі засновуючись на ідеї та кращих практиках управління лісовим господарством США та європейських країн.

ЗМІСТ

1.	ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ.....	4
2.	ПЕРЕЛІК ПОНЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ.....	4
3.	ВСТУП.....	5
4.	МЕТА НОВОЇ ПОЛІТИКИ.....	5
5.	ПРОБЛЕМИ, ЯКІ НЕОБХІДНО ВИРІШИТИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ МЕТИ.....	5
5.1.	Проблеми, пов'язані з політикою у лісовій галузі.....	6
5.2.	Проблеми, пов'язані з процедурними питаннями.....	9
5.3.	Проблеми контролю у лісовій галузі.....	10
5.4.	Проблеми, пов'язані з окремими правовими нормами.....	10
5.5.	Проблеми, пов'язані з фінансуванням.....	12
6.	ЦІНА НЕ-ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ.....	12
7.	РІШЕННЯ.....	14
7.1.	Нормативно-правові зміни.....	14
7.2.	Адміністративно-інституційні зміни.....	18
7.3.	Бюджетні зміни.....	19
8.	ПОЗИЦІЇ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН.....	19
8.1.	Підтримка впровадження нової політики.....	19
8.2.	Противники нової політики.....	20
8.3.	Соціальні ризики.....	21
9.	КАРТА ВИКОНАВЦІВ.....	22
10.	КАРТА КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ.....	22
11.	ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	23
12.	ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА.....	24

1. ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

FSC – Forest Stewardship Council (Лісова наглядова рада)
ВРУ – Верховна Рада України
ВСП – вибіркова санітарна рубка
ДАЛРУ – Державне агентство лісових ресурсів України
КабМін – Кабінет Міністрів України
ЛВР – лісовідновна рубка
МінАПК – Міністерство аграрної політики та продовольства України
Міноборони – Міністерство оборони України
Мінприроди – Міністерство екології та природних ресурсів України
НАНУ – Національна академія наук України
НЛТУУ – Національний лісотехнічний університет України
НПП – національний природний парк
НУБіП – Національний університет біоресурсів і природокористування України
ОУЛМГ – обласні управління лісового та мисливського господарства
ПЗФ – природно-заповідний фонд
РГК – рубка головного користування
СЕО – стратегічна екологічна оцінка
СОЗ – санітарно-оздоровчі заходи
СР – санітарна рубка
ССР – суцільна санітарна рубка

2. ПЕРЕЛІК ПОНЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ

Інвазійні види – це чужорідні для певної території види, які значною мірою здатні до самовільного розповсюдження й через це становлять загрозу для аборигенної флори чи фауни, конкуруючи з ними за їхні екологічні ніші.

Чужорідні види – будь-які види, занесені з інших країн (спрямовано чи ні), і які не є місцевими на новій території.

Лісовідновні рубки – комплексні рубки, які поєднують елементи рубок головного користування та рубок догляду для поновлення захисних, водоохоронних та інших корисних властивостей лісів, збереження біорізноманіття, підтримання і формування складної породної, ярусної і вікової структури деревостанів. Проводяться в стиглих та перестійних різновікових багатоярусних деревостанах та деревостанах простої структури для відновлення цінних порід дерев у лісах, у яких не дозволяється проводити рубки головного користування¹. Вибіркові лісовідновні рубки при грамотному призначенні та проведенні є допустимими. У той же час суцільні лісовідновні рубки допустимі лише в окремих типах насаджень, сформованих із чужорідних видів. Фактично, користуючись недосконалою процедурою призначення лісовідновних рубок, під виглядом суцільних лісовідновних рубок проводяться суцільні санітарні рубки та суцільні рубки головного користування.

Лісовпорядкування (проект організації та розвитку лісового господарства) – це документ, що визначає і обґрунтовує основні напрями організації і розвитку лісового господарства конкретного об'єкта. У матеріалах лісовпорядкування дається якісна і кількісна характеристика кожної лісової ділянки, комплексна оцінка ведення лісового господарства². Матеріали лісовпорядкування містять всі плани рубок на найближчі роки.

Похідні ліси – це деревостани, які утворилися на місці корінних лісів після їх рубок.

Рубки головного користування – це заготівля деревини під час спеціального використання лісових ресурсів³. По кожній породі визначається вік стиглості, після якого

¹ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-п>

² <http://www.lisproekt.gov.ua/diyalnist/lisovporyadkuvannya>

³ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0085-10>

подальше зростання дерева з економічної точки зору лісівників є не вигідним, і тому його треба зрубати. Для сосни такий вік становить 80-100 років, для дуба – 100-130 (залежно від категорії лісів) тощо.

Рубки догляду – проводяться шляхом періодичного вирубування дерев, подальше збереження яких у складі насаджень недоцільне. Рубки догляду можуть бути таких видів: освітлення, прочищення, проріджування, прохідна рубка⁴. Рубки догляду відіграють важливу роль в молодих та середньовікових насадженнях. Невчасне та в недостатніх обсягах проведення рубок догляду в штучних лісах може привести до загибелі лісу або заміни порід дерев. У той же час, прохідні рубки в природоохоронних лісах є недоцільними.

Санітарні рубки – спрямовуються на оздоровлення та посилення біологічної стійкості лісів, запобігання їх захворюванню і пошкодженню⁵. В Україні санітарні рубки широко застосовуються для заготівлі деревини в природоохоронних лісах і, фактично, не виконують свою функцію покращення якості лісів.

Таксація – це оцінка лісу під час лісовпорядкування: визначення віку, породного складу, повноти, санітарного стану, запасу деревини та інших характеристик.

3. ВСТУП

Ліси є домівкою для багатьох рідкісних рослин і тварин. Кожен п'ятий вид тварин і восьмий вид рослин Червоної книги України зникає внаслідок вирубки лісів. Разом із тим, ліс – це відновлювальний природний ресурс, і навіть високорозвинені країни ЄС та Північної Америки не відмовляються від його використання і проводять масштабні рубки в своїх лісах. Саме тому позиція ЕПЛ у цьому дослідженні – це чіткий баланс між збереженням диких територій та використанням природних ресурсів.

Україна – європейська держава, і ми поділяємо європейські принципи рівності, прозорості, відкритості та участі у розбудові країни з безпечним довкіллям. Тому ми захищаємо право населення на безпечне для життя і здоров'я довкілля, що є неможливим без здорових лісових масивів, та захищаємо природу від бездумного та безвідповідального втручання промислового сектору.

4. МЕТА

Запровадження нового менеджменту у сфері ведення лісового господарства, скомп'ютованого на збереження біорізноманіття та покращення екосистемних послуг лісів поруч із невиснажливим використанням природних ресурсів.

5. ПРОБЛЕМИ, ЯКІ НЕОБХІДНО ВИРІШИТИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ МЕТИ

Ліси в Україні займають близько 15,9 % від загальної площі держави⁶. У той час, коли в провідних державах вже зрозуміли необхідність ведення сталого лісівництва, і в державних, і в комунальних лісах України ведення лісового господарства досі орієнтовано в першу чергу на заготівлю деревини. В Україні відсутнє комплексне стратегічне планування розвитку лісової галузі. Лісове законодавство досі не узгоджене із земельним та природоохоронним, а більшість лісгосподарських норм та інструкцій є застарілими, не враховують сучасні підходи та вимоги і часто суперечать одна одній і природоохоронному законодавству. Відсутність процедурних документів, спрямованих на виконання окремих норм законодавства, призводить до фактичного їх ігнорування на практиці, а недостатня чіткість у описах окремих норм законів та підзаконних актів призводить до різного їх

⁴ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-п>

⁵ там же

⁶ Загальна характеристика лісів України. http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921

трактування лісогосподарськими підприємствами та контролюючими органами, що вливається у відсутність єдиного правозастосування в лісовій галузі. Екосистемні послуги лісу – чиста вода, чисте повітря, засвоєння вуглецю, збереження біорізноманіття, туризм – не враховуються під час планування управлінських заходів. Це все призводить до негативних екологічних наслідків у вигляді погіршення стану довкілля та якості життя населення, і, відповідно, економічних витрат на вирішення цих проблем.

5.1. Проблеми, пов'язані з політикою у лісовій галузі:

- 1) Лісопромислова спрямованість стратегії реформування лісової галузі. «Стратегія реформування лісового господарства на період до 2022 року»⁷ спрямована на природно-ресурсний потенціал галузі та зовсім не містить у стратегічних цілях аспектів збереження біорізноманіття.
- 2) Відсутність закріпленої для лісів функції збереження біорізноманіття. Поняття лісу у законодавстві засноване на природно-ресурсному тлумаченні та не враховує цінності лісів як природної екосистеми, важливої для збереження біорізноманіття. У ст. 1 Лісового кодексу України⁸ зазначено, що ліси України є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах, але серед перелічених функцій лісу не зазначено природоохоронну функцію і також цінність для збереження різноманіття ландшафтів, генофонду рослинного і тваринного світу, підтримання загального екологічного балансу.
- 3) Відсутність політики боротьби з інвазійними видами та їх цілеспрямоване їх введення до складу деревостану. В Україні багато територій природно-заповідного фонду та лісгоспів не мають достатньо інформації про проблеми і, відповідно, не проводять жодних заходів із боротьби з інвазійними видами. На багатьох територіях, де мають охороняти природне середовище і біорізноманіття, навпаки, надають можливість розповсюджуватися інвазійним рослинам, або, за старими практиками, засаджують землі чужорідними деревами, кущами, і травами, для штучного підвищення продуктивності, швидкості приросту лісів тощо. Не проводяться заходи з боротьби з інтенсивним самовільним поширенням інвазійних видів. Наприклад, згідно з нашими власними польовими дослідженнями, у НПП «Північне Поділля» спостерігається засилля дуба червоного, де він повністю формує другий ярус у соснових та букових лісах, який з часом витіснить природні породи, є також території, де він формує і перший ярус на суцільних ділянках у кілька десятків гектарів. За відсутності спеціальних заходів для стримування поширення даного виду з часом НПП втратить ті природні комплекси, з метою збереження яких його було створено, буде втрачено цінність цього об'єкту.
- 4) Відсутня державна політика щодо самосійних лісів. На деградованих та виведених із сільськогосподарського обігу землях дуже часто відновлюються ліси самосівом із прилеглих лісових масивів. З роками на цих ділянках розвивається повноцінний ліс. За статусом землі самосійних лісів – це, зазвичай, землі с/г призначення, тому є непоодинокі випадки, коли фермер⁹ повертає землю до с/г використання, вирубуючи повноцінні ліси віком 20-25 років, і це є законним. Також, зважаючи на відсутність контролю, де-факто відбувається заготівля деревини в обхід законодавства та держбюджету. Облік самосійних лісів не проводиться і переведення деградованих земель до державного лісового фонду стримує існуюча бюрократична процедура, яка вимагає значної витрати часу та коштів.

⁷ http://lesovod.blogspot.com/2017/11/blog-post_187.html

⁸ Лісовий кодекс України, затверджений Постановою ВРУ № 3853-ХІІ від 21.01.94
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>

⁹ epl.org.ua/environment/derzhlisahentstvo-v-cherhovyi-raz-ihnoruie-problematyku-samosiinykh-lisiv-na-nelisovykh-zemliakh/

- 5) Відсутність державної політики реформування управління лісами в напрямку наближеного до природи лісівництва. Радянський підхід глибоко вкорінився у спосіб ведення лісового господарства в Україні. Формування одновікових однопородних деревостанів (т. з. монокультур), використання для цього порід з інших кліматичних зон та висотної поясності, а також незастосування систем вибіркового РГК, призводить не лише до збіднення біорізноманіття лісу та виснаження екосистеми в цілому, а й ерозії ґрунтів та більшої вразливості лісу до несприятливих умов: масових поширень комах, всихання, вітровалів, буреломів. Також чинні підходи до лісовідновлення не забороняють створення похідних лісів з порід дерев, які не є характерними для даної природної зони. Наприклад, штучно створені в Карпатах монокультурні смерекові ліси на місці корінних букових деревостанів зараз інтенсивно всихають і вимагають великих обсягів рубок. Такі ліси швидко втрачають свою економічну цінність і вимагають значних ресурсів на догляд.
- 6) Відсутня економічна оцінка екосистемних послуг та механізми її врахування при прийнятті рішень. Лісові екосистеми виконують низку життєво важливих для людини функцій, цінність яких є часто неусвідомленою, оскільки ці функції не мають ринкової ціни. Для оцінки справжньої вартості лісу, окрім вартості самої деревини, слід ще додати вартість послуг з регулювання клімату, очищення повітря, асиміляції інших відходів, виробництва продуктів харчування, поповнення річкового стоку, послуг рекреації, стабілізації ґрунтів та ін. З такими розрахунками отримуємо, що зберігати ліс для майбутніх поколінь є вигідніше, ніж намагатися вирубати все одразу і отримати прибуток. Відсутність економічної оцінки екосистемних послуг призводить до суто ресурсного ставлення до лісу та у результаті – відсутності мотивації у працівників лісових господарств зберігати його.
- 7) Відсутність логічного розподілу управління лісами між різними органами. Лісові землі не знаходяться у єдиному відомстві: більшість лісів знаходиться у підпорядкуванні ДАЛРУ, що перебуває у віданні МінАПК та Мінприроди. Окрім того, є ліси й у структурі Міноборони, а також так звані «агроліси» (комунальні підприємства у підпорядкуванні органів місцевого самоврядування). У результаті виходить так, що єдина нормативно-правова база не гарантує єдиних підходів до ведення лісового господарства, тому що різні користувачі можуть по-різному застосовувати норми законодавства. Наприклад, у лісах Міноборони та агролісах ведення лісового господарства є менш якісним, ніж у лісах Мінприроди та ДАЛРУ, що виявляється у більшому обсязі самовільних рубок та гіршій організації охорони лісів, у ігноруванні природоохоронного законодавства та у масових суцільних рубках.
- 8) Добровільний характер сертифікації лісових господарств. На відміну від низки інших країн, в Україні відсутнє зобов'язання сертифікувати ведення лісового господарства згідно з міжнародними стандартами FSC. Лісгоспи на індивідуальній основі отримують ці сертифікати з метою ведення торгівлі лісом та продуктами переробки деревини на світових ринках. Під час процедури сертифікації незалежними аудиторами оцінюються всі аспекти ведення лісового господарства, в тому числі і збереження біорізноманіття. Сертифіковані лісгоспи допускають менше порушень природоохоронного законодавства, ніж несертифіковані, бо для них є ризик втратити сертифікат.
- 9) Відсутній єдиний документ для регулювання всіх видів рубок в лісах та окремий для рубок у межах природно-заповідного фонду. Наразі окремо є Правила рубок

головного користування¹⁰, Правила рубок головного користування в гірських лісах Карпат¹¹, Правила поліпшення якісного складу лісів¹² та Санітарні правила в лісах України¹³, які затверджені нормативно-правовими актами різного рівня. Щодо деяких видів рубок (лісовідновні, реконструктивні тощо) взагалі відсутні окремі нормативні документи, а є тільки згадка про загальні принципи їх призначення та листи-рекомендації ДАЛРУ. Це дає можливість маніпулювати із назвами рубок, оскільки одну і ту ж саму рубку можна зватися різними термінами. Несумлінні лісгоспи цим користуються і призначають ті види рубок, які є найпростішими з точки зору процедури отримання дозволів. Всі вищеперераховані документи містять суперечливі норми, не враховують особливості природно-кліматичних зон, а також запроваджують однакові правила для рубок у звичайних лісах та лісах, які охороняються в межах територій природно-заповідного фонду, що може бути ускладненим через те, що не всі заповідні території вилучаються у землекористувачів. Також це призводить до відсутності єдиного застосування систем рубок у масштабах України. Наприклад, деякі області 10-15%¹⁴ обсягів деревини заготовляють внаслідок проведення ЛВР, а інші області таких рубок взагалі не проводять.

- 10) Однакові підходи до лісовпорядкування в межах ПЗФ та поза ним, а також відсутність в інструкціях щодо проведення лісовпорядкування аспекту збереження біорізноманіття. Як наслідок, на територіях ПЗФ призначається комплекс заходів (санітарні, прохідні, лісовідновні рубки тощо), що базуються на економічній доцільності, а не міркуваннях зі збереження біорізноманіття. Відповідно, окремі лісові господарства та установи ПЗФ навмисно не виконують запроектовані таксаторами рубки, аби зберегти біорізноманіття. Окрім цього, у ч. 9 ст. 46 Лісового кодексу України зазначено, що лісовпорядкування передбачає виявлення типових та унікальних природних комплексів, місць зростання та оселення рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення видів тваринного і рослинного світу, які підлягають заповіданню та включенню до екологічної мережі. Але, на жаль, ця норма є декларативною, в лісгоспах таким виявленням ніхто не займається, оскільки відсутня процедура такого виявлення та, відповідно, відсутня ініціатива від лісгоспів заповідати ліси.
- 11) Наявність неперервного ведення лісовпорядкування як джерела корупції. Окремі види рубок (як лісовідновні чи реконструктивні) не вимагають натурних обстежень та низки погоджень і призначаються тільки таксаторами під час лісовпорядкових робіт. Зараз лісгосп має право звертатися до фахівців із лісовпорядкування, аби у кінці року переглянути наявні плани і призначити додаткові рубки. Фактично, таксатори в умовах відсутності державного фінансування готові погодити будь-які рубки.
- 12) Відсутність Методичних рекомендацій щодо управління комахами (так званими «шкідниками»). Штучні лісові насадження є нестабільними та дуже нестійкими до впливу несприятливих факторів, зокрема надмірного розмноження комах. Короїди, пильщики та інші комахи можуть пошкоджувати десятки гектарів лісу за

¹⁰ Затверджені Наказом Держкомлісгоспу від 23 грудня 2009 року № 364 «Про затвердження Правил рубок головного користування» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-10>

¹¹ Затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 року № 929 «Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929-2008-%D0%BF>

¹² Затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року № 724 «Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF>

¹³ Затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 555 «Про затвердження Санітарних правил в лісах України» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF>

¹⁴ <http://epl.org.ua/environment/lisovidnovni-rubky-iak-cherhova-skHEMA-lehalnoi-vyrubky-pryrodoohoronykh-lisiv/>

відносно невеликий проміжок часу. Цьому сприяє ослаблення лісових культур, викликане забрудненням довкілля, змінами звичних кліматичних умов, а також монокультурністю насаджень. І якщо в природоохоронних лісах сукцесійні процеси є природними і вони, зазвичай, не потребують втручання людини, то в господарських та рекреаційних лісах такий підхід є не завжди правильним. В Україні штучні насадження займають досить великі площі, тим не менш, методичних рекомендацій для управління комахами в них, досі не затверджено. Лісогосподарські підприємства на власний розсуд використовують різноманітні хімічні засоби, які призводять до загибелі не тільки комах, а й усієї лісової екосистеми, адже хімічні препарати однаково діють на всі групи тварин. Потрапляння пестицидів у ґрунт призводить до загибелі ґрунтової фауни та мікрофлори, необхідної для формування ґрунту та лісової підстилки, а також призводить до засвоєння пестицидів грибами. Залежно від типу засобів захисту рослин, підходу до їх застосування та типу лісової підстилки, хімікати можуть просочуватися в ґрунт та отруювати ґрунтові води. Окрім цього, обробка лісів пестицидами не враховує розміщення територій та об'єктів ПЗФ та місця знаходження популяцій рідкісних тварин, насамперед комах, кажанів, птахів. Існує гостра нестача обізнаності про альтернативні, біологічні методи боротьби, які б ефективно боролися зі комахами, але були безпечними для лісу. Разом з тим, вибір хімічних препаратів замість вірусних викликаний опосередкованими факторами, такими як вартість, а також потреба розводити препарати в бензині, що дозволяє «списувати» пальне під виглядом боротьби з комахами.

- 13) Відсутність у території ПЗФ менеджмент планів. Низка категорій ПЗФ (заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи) мають велику площу і включають до свого складу найрізноманітніші ліси. Але документи, які визначають режим природокористування (положення) запроваджують єдині обмеження на всю територію, без урахування особливості тієї чи іншої ділянки. У результаті, в окремих таких територіях ПЗФ відбувається втрата біорізноманіття в лісах унаслідок непроведення тих чи інших рубок, а в інших навпаки – внаслідок їх проведення¹⁵.

5.2. Проблеми, пов'язані з процедурними питаннями:

- 14) Непрозора і тривала процедура проведення лісогосподарських заходів на територіях ПЗФ. Аби отримати дозвіл на проведення рубки на території ПЗФ, лісове господарство повинно отримати 5-6 погоджень від різноманітних установ та органів. Ця процедура може тривати до півроку. Внаслідок цього втрачається товарна якість деревини і не проводяться вчасно СР там, де вони обґрунтовані з наукової точки зору. При цьому така система не забезпечує уникнення шкідливих для біорізноманіття рубок, бо переважна більшість інстанцій надає погодження виключно на основі документів, без виїзду на місце рубки. Окрім того, це потенційно корупційний механізм, оскільки окремі представники державних органів можуть вимагати хабарі за формальні погодження.
- 15) Відсутність затвердженої процедури перегляду та відміни розрахункової лісосіки. Розрахункова лісосіка – це максимальний щорічний обсяг деревини, яку може вирубати лісгосп. У випадках, коли частина лісгоспу оголошується територією природно-заповідного фонду, режим лісогосподарювання змінюється на більш м'який відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України»¹⁶ (надалі – ЗУ «Про ПЗФ»), тому розрахункову лісосіку необхідно переглядати відповідно до вже нових умов та зменшувати її, що очевидно. На жаль, аналіз

¹⁵ <http://www.fleg.org.ua/konkurs-2015/978>

¹⁶ Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-ХІІ
<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

даних щодо перегляду розрахункової лісосіки за 2010-2016 роки¹⁷ свідчить про те, що ця норма фактично не виконується, і перегляд лісосіки здійснюється переважно лише в плановому порядку під час чергового лісовпорядкування, оскільки немає ні процедури перегляду, ані відповідальності за нездійснення такого перегляду, а Мінприроди та ДАЛРУ перекладають відповідальність один на одного. Чинна «Інструкція про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік»¹⁸ такого порядку не встановлює.

- 16) Відсутність публічного обговорення матеріалів лісовпорядкування. Матеріали лісовпорядкування, які фактично є менеджмент-планами для лісгосподарських підприємств не проходять публічне обговорення, і їх текст доступний громадськості лише частково. Це призводить до того, що громадськість не може дізнатися завчасно, які заходи плануються та внести свої зауваження та пропозиції до їх зміни.

5.3. Проблеми контролю у лісовій галузі:

- 17) Підконтрольність спеціалізованої служби захисту лісу ДАЛРУ. Державні спеціалізовані лісозахисні підприємства знаходяться в структурі ДАЛРУ, як і лісгоспи. Зважаючи на зацікавленість ДАЛРУ в максимальному обсязі рубок, лісозахисні служби не можуть бути самостійними і об'єктивно оцінювати всі рубки, запропоновані їм на оцінку. Як наслідок, часто виникають ситуації, коли дії лісопатолога на місці обстеження є умовними та висновки щодо стану деревостану є необ'єктивними.
- 18) Підконтрольність Українського державного проектного лісовпорядного виробничого об'єднання ДАЛРУ. ВО «Укрдержліспроект», яке повинно проводити оцінку стану лісових ресурсів та пропонувати максимальні обсяги допустимих рубок на 10 років наперед, теж знаходиться у структурі ДАЛРУ і виготовлення проекту організації лісового господарства також не є незалежним. Наслідком цього є непоодинокі випадки, коли неправильні дані свідомо вносять до матеріалів лісовпорядкування, що дозволяє збільшити легальний обсяг рубок.
- 19) Відсутність єдиної геоінформаційної системи управління лісовим сектором України. Відповідно до ст. 53 Лісового кодексу України, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, повинен вести державний лісовий кадастр, який би включав і облік якісного і кількісного складу лісів, поділ на категорії, економічну оцінку вартості екосистемних послуг лісів, а також всю документацію, яка необхідна для державного і громадського контролю, зокрема і матеріали лісовпорядкування, і акти обстежень, і рішення про передачу у власність. Тим не менш, такий кадастр не ведеться. Дані щодо породного складу, віку, запасу деревини в лісах України є у ВО «Укрдержліспроект». База даних призначених рубок є окремо у кожного ОУЛМГ. Ці дані не об'єднані між собою у єдину геоінформаційну систему і, аби контролюючим органам чи громадськості отримати доступ до цих даних, треба писати запити і витрачати час.

5.4. Проблеми, пов'язані з окремими правовими нормами:

- 20) Наявність суцільних лісовідновних рубок. У законодавстві відсутнє чітке розмежування понять «лісовідновна рубка» та «суцільна санітарна рубка»,

¹⁷ <http://epl.org.ua/environment/chomu-ministerstvo-ekologiyi-nese-vidpovidalnist-za-obsyagy-rubok-lisu-i-yak-tsomu-zapobigty/>

¹⁸ Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05.02.2007 № 38 «Про затвердження інструкції про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік»
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0160-07>

відсутні чіткі критерії до розрізнення, яке здійснюється на власний розсуд. Вибіркові ЛВР за правильного використання є наближеним до природного веденням лісового господарства. Наразі, для того, щоб призначити ЛВР потрібна лише відповідна вказівка про рубку в матеріалах лісовпорядкування. Тому часто ЛВР є схемою легальною вирубки неексплуатаційних лісів¹⁹.

- 21) Відсутність норми, яка б зобов'язувала залишати під час рубок дерева, важливі для збереження біорізноманіття. Під час суцільних рубок з ділянки прибираються абсолютно всі деревні рослини: і молоді дерева, і чагарники, і сухостійні, і дуже старі поодинокі екземпляри дерев, які не мають абсолютно ніякої економічної цінності, але натомість є особливо важливими для збереження природи.
- 22) Застарілі таблиці віків стиглості. На сьогодні лісовпорядкування у своїй практиці використовує вік рубок головного користування (вік стиглості) відповідно до «Оптимальних віків рубок в лісах Української РСР» зі змінами 1992 року (щодо модрина), 1999 року (щодо буку на рівнинних лісах) та 2009 року (щодо похідної ялини). У цих таблицях є застарілі та необґрунтовані цифри, які призводять до замалого віку для одних порід або завеликого для інших. Окрім цього, не для всіх порід вік стиглості відрізняється для експлуатаційних та неексплуатаційних лісів.
- 23) Наявність норми мінімальної повноти 0,1, що може залишатися після ВСР. Відповідно до п. 27 Санітарних правил в лісах України зазначено, що ССР може проводитись у деревостанах, у яких проведення ВСР призведе до зменшення повноти насаджень нижче 0,1. Така повнота в окремих типах лісу не забезпечує стабільне функціонування ділянки та підтримання біорізноманіття, збільшує вразливість до зовнішніх факторів, зокрема вітровалів та надмірного розмноження комах. Фактично, в окремих випадках лісгоспи зловживають цією повнотою, де-факто проводячи суцільні рубки під виглядом вибіркової і економлять потім на створенні культур.
- 24) Наявність обов'язку в спеціалізованій служби захисту лісу погоджувати переліки СОЗ. Відповідно до п. 5 Санітарних правил в лісах України перелік заходів з поліпшенням санітарного стану лісів погоджується державним спеціалізованим лісозахисним підприємством. Таке погодження є формальним та має елементи корупції, оскільки фізично неможливо перевірити ретельно із виїздом на ділянки весь перелік заходів на рік наперед. У результаті СР проводяться не завжди там²⁰, де потрібно та доцільно з лісівничої точки зору.
- 25) Відсутність пожежного менеджменту. Відсутність пожежного менеджменту негативно впливає на біорізноманіття в лісах. Окрім того, що є небезпека загоряння від недбало кинутого недопалку, незагашеного вогнища чи іншого людського фактору, пожежі в сухий жаркий літній період є частим природним явищем. Тому до їхнього менеджменту потрібно застосовувати особливий підхід. Гасіння абсолютно всіх пожеж без винятку призводить до негативних наслідків для біорізноманіття, оскільки для окремих типів лісів пожежі є необхідними.
- 26) Проведення рубок по квартално-видільній системі. Квартально-видільний принцип, за яким проводяться рубки, не забезпечує найкращих умов для біорізноманіття в лісах. Часто виділи проходять вздовж водотоків та підпадають під суцільні рубки, що робить береги та схили незахищеними від ерозії. Також неупорядковані, а розкидані рубки по всьому лісгоспу призводять до збільшення фактору непокою для біорізноманіття, що особливо негативно впливає у період розмноження.

¹⁹ <http://epl.org.ua/environment/lisovidnovni-rubky-abo-navishho-lisova-galuz-povtoryuye-svoyi-stari-pomylky/>

²⁰ http://texty.org.ua/pg/article/textynewseditor/read/59871/Chvert_zakaznykiv_Kyivskoj_i_oblasti_pidpala_pid_sucilni

5.5. Проблеми, пов'язані з фінансуванням:

- 27) Відсутність державного фінансування деяких лісгоспів. Ліси України дуже різноманітні, є лісгоспи з високопродуктивними та здоровими лісами, а є з хворими та всохлими; у південних регіонах лісистість земель лісового фонду та якість цих лісів взагалі дуже низька. Більше того, є лісові господарства, які взагалі не мають експлуатаційних лісів, а є такі, більша частина яких увійшла до територій природно-заповідного фонду, і рубки головного користування там не проводяться. Наприклад, 90% території Кутського лісгоспу зараз входить до НПП «Гуцульщина», у результаті чого лісгосп вимушений нести охорону всієї території, а проводити рубки може лише на обмеженій площі. Відповідно до цих різноманітних умов, дохід, який отримують лісгоспи від використання лісових ресурсів, варіюється від адекватного до мізерно низького. До 2016 року у бюджетній програмі КПКВК 2805060 «Введення лісового і мисливського господарства, охорону і захист лісів у лісовому фонді» фінансувалися, зокрема, роботи з лісовпорядкування, охорона лісу від пожеж, забезпечення функціонування державної лісової охорони, загальногосподарські та адміністративні витрати з ведення лісового і мисливського господарства, створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг тощо. Тобто було бюджетне фінансування неприбуткових лісгоспів. У додатках до Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік»²¹ та на 2017 рік²² така бюджетна програма теж присутня, але з неї фінансувалися тільки два напрямки: «Здійснення заходів по забезпеченню діяльності бюджетних установ лісового та мисливського господарства, що належать до сфери управління Держлісагентства» та «Здійснення заходів по забезпеченню діяльності бюджетних установ природно-заповідного фонду, що належать до сфери управління Держлісагентства». Тобто всі лісгоспи повністю перевели на самоокупну діяльність без найменших дотацій, у результаті чого в неприбуткових лісгоспах катастрофічно впав рівень охорони лісу від самовільних рубок, а самі лісгоспи шукають кожен легальну можливість провести хоч яку-небудь рубку, аби отримати кошти на ведення своєї діяльності.
- 28) Нераціональний розподіл плати за рубки. Згідно з Бюджетним кодексом України²³ рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (т. з. попенна плата) та за рубки оздоровлення та формування лісів (санітарні, лісовідновні тощо) у повному обсязі зараховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) лісової ділянки, на якій було проведено рубку. У випадку проведення РГК, 50% надходить до обласного бюджету, а 50% - до державного. Відповідно, органи місцевого самоврядування об'єктивно зацікавлені в проведенні СР з метою наповнення свого бюджету.

6. ЦІНА НЕ-ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Важливість природних лісових екосистем для життя людини не можна недооцінювати. Ліси є не лише джерелом сировини, яка використовується в будівництві, в якості пального, меблевій та паперовій промисловості, а також джерелом «вторинних лісових ресурсів» (сіно, гриби, ягоди, горіхи, живиця) та екосистемних послуг (чисте повітря, сприятливі кліматичні умови, водність річок, відновлення запасів ґрунтових вод, середовище для існування біорізноманіття та забезпечення кругообігу речовин, асиміляція

²¹ Закон України «Про державний бюджет України на 2016 рік» від 25.12.2015 № 928-VIII <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19>

²² Закон України «Про державний бюджет України на 2017 рік» від 21.12.2016 № 1801-VIII <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

²³ Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-17 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

відходів тощо), спектр яких надзвичайно великий і більшістю людей досі є недостатньо усвідомленим.

Економіка, заснована на експлуатації природних ресурсів, призводить до екологічних та суспільних проблем, пов'язаних з “провалами” ринку²⁴. Однією з причин існування “провалів” ринку є відсутність оцінок справжньої вартості природних товарів та послуг, що унеможливує врахування їх цінності у процесі прийняття рішень. Відповідно, виникає необхідність здійснення вартісної оцінки (монетизації) природних ресурсів та послуг, які часто не мають ринкової вартості. З цією метою розроблено низку методологій оцінки неринкової вартості екосистемних послуг²⁵ та проведено безліч наукових досліджень для різних типів екосистем в усьому світі²⁶.

Згідно з дослідженнями американських вчених²⁷, повна загальна вартість лісових екосистемних товарів та послуг складає 4,7 трл дол. щорічно, з них повна загальна вартість бореальних лісів (помірного поясу) складає 894 млрд дол. щорічно. Якщо додати до цих послуг регулювання клімату, асиміляцію відходів (в т. ч. викидів у атмосферне повітря) та виробництво продуктів харчування, то ця вартість стане ще більшою.

У звіті USDA наведено економічну оцінку вартості послуг зі збереження водних ресурсів, які надають ліси²⁸. Так, кожен гектар лісу поповнює річковий стік поверхневих вод, надає послуги з виробництва електроенергії та іригації (збільшення запасів вологи у шарі ґрунту, який знаходиться близько до коренів рослин). Також ліс має певну вартість відповідно до можливості здійснювати рекреацію на його території. Лісова вегетація стабілізує ґрунти та зменшує ерозію і вивітрювання. Залежно від регіону, вартість послуг гектару лісу зі стабілізації ґрунту коливається від 1,94 до 5,5 млн дол. за тонну. За очищення повітря від твердих дрібнодисперсних речовин (пил, сажа) та шкідливих газів кожне дерево в середньому щорічно вартує 4,16 дол. Для біологічного різноманіття ліс є середовищем існування, 17,5 тис. дол. коштує гектар лісу, якщо рахувати участь птахів у боротьбі з комахами. Цінність послуг з опилювання становить від 19,23 тис. дол. до 33,65 тис. дол. на рік. Окрім цього, на додачу до деревини ліс продукує також багато комерційно важливих продуктів, зокрема грибів, лікарських рослин, ягід, диких тварин, які також можна врахувати для повної економічної оцінки вартості товарів та послуг, які надає ліс.

На жаль, для України не проводилися подібні комплексні дослідження з оцінки екосистемних послуг лісів. Однак, цікаво буде прослідкувати наступне. Для прикладу, за 2015 рік всі лісгоспи Чернівецької області сплатили до бюджету 147,5 млн грн обов'язкових платежів і отримали 34,6 млн чистого прибутку²⁹. У перерахунку на гектари це значить, що в середньому 1 гектар лісу Чернівецької області, при господарюванні зразка 2015 року приніс прибутку від прямого лісокористування 702 грн. Таким чином, отримані прибутки (в т. ч. сплачені до бюджету) становлять від 0,04% до 0,11% від повної вартості екосистемних послуг. Відповідно, цінність 1 га лісу для суспільства є значно вищою, ніж ринкова вартість заготовленої деревини.

²⁴ “Провали” ринку – обставини, за яких ринкові інструменти не можуть забезпечити ефективне використання природних ресурсів, тому потребують втручання держави.

²⁵ Наприклад, огляд підходів та методологій наведено в “TEEB - The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers (2010)”, http://www.teebweb.org/media/2010/09/TEEB_D2_Local_Policy-Makers_Report-Eng.pdf

²⁶ Багато матеріалів доступно на сайті глобальної ініціативи “The Economics of Ecosystems and Biodiversity”, <http://www.teebweb.org/>

²⁷ Constanza R., d'Arge R., de Groot R., Farber S., Grasso M., Hannon B., Limburg K., Naeem S., O'Neil R.V., Paruelo J., Raskin R.G., Sutton P., van den Belt M. The Value of the World's Ecosystem Services and Natural Capital. – Nature, 1997. – 387: 253-60.

²⁸ Sedell. J., Sharpe M., Dravnieks Apple D., Copenhagen M., Furniss M. Water and the Forest Service. FS-660. – United States Department of Agriculture, Forest Service, Washington, DC. – 2000.

²⁹ Сайт Чернівецького обласного управління лісового та мисливського господарства <http://www.cvoulg.cv.ukrtel.net/harakter.html>

7. РІШЕННЯ

7.1. Нормативно-правові зміни

- 1) Внести зміни до Стратегії реформування лісової галузі до 2022 року. Стратегія реформування повинна окреслити основні пріоритети та принципи розвитку лісівництва та визначати орієнтири для розвитку ДАЛРУ, серед яких обов'язково мусить бути збереження біорізноманіття.
- 2) Внести зміни до Лісового кодексу України. Необхідно закріпити за лісом функцію збереження біорізноманіття та охорони природи. Природоохоронна функція та значення лісів для біорізноманіття, закріплені юридично, сприятимуть врахуванню цих функцій у процесі прийняття рішень, змінять ставлення до лісів, які розглядатимуться не тільки з точки зору ресурсокористування та отримання найбільшої економічної вигоди.

Подати абз. 2 ст. 1 Лісового кодексу в такій редакції:

«Ліси України є її національним багатством і за своїм призначенням та місцезонашуванням виконують переважно водоохоронні, захисні, природоохоронні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції, мають важливе значення для збереження біорізноманіття і підтримання загального екологічного балансу, та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах».

- 3) а) Включити боротьбу з інвазійними видами та їх цілеспрямованим розповсюдженням у стратегію реформування лісової галузі. Законодавче регулювання дозволить наблизитися до вирішення проблеми з чужорідними видами. Заборонити спрямоване розповсюдження/посадку інвазійних рослин, а також затвердити план заходів з боротьби з ними. Для лісового господарства це: виявлення та знищення молодих самосійних особин у підрослі, поступове переформування деревостанів з інвазійних видів на корінні тощо.
 - б) Розробити та затвердити перелік інвазійних видів рослин. Перелік інвазійних видів дозволить звузити набір порід, що використовуються для лісорозведення та створення інших насаджень (напр. лісосмуг), до природних видів України. Це в свою чергу допоможе знизити загрозу генофонду аборигенної флори та збереже природне біорізноманіття. Перелік необхідно затвердити Наказом Мінприроди «Про затвердження переліку інвазійних видів рослин», а також обов'язково закріпити правила поведінки з такими видами Постановою КМУ «Про порядок управління інвазійними видами рослин». Окрім цього, необхідно внести відповідні зміни до ЗУ «Про рослинний світ»³⁰ та Постанови КМУ «Про затвердження правил відтворення лісів».
- 4) Включити питання самосійних лісів до стратегії реформування лісової галузі. Зокрема необхідно:
 - ухвалити постанову КабМіну, яка спрощує порядок переведення самосійних лісів (деградованих або покинутих земель с/г призначення) до лісового фонду. Також паралельно ДАЛРУ, ОУЛМГ та Держгеокадастр повинні спільно проводити роботу з визначення таких ділянок самосійних лісів для кожної області.
 - 5) Врахувати у державній політиці лісової галузі пріоритет розвитку в напрямку наближеного до природи лісівництва. У стратегії розвитку лісової галузі, яку буде розроблено МінАПК, обов'язково повинно бути вказано пріоритетність розвитку в

³⁰ Закон України «Про рослинний світ» від 09.04.1999 № 591-XIV <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/591-14>

напрямку наближеного до природи лісівництва. Наближене до природи лісівництво в першу чергу передбачає безперервне існування лісового покриву для забезпечення екологічної стабільності. Це створення і розвиток багаторівневої різновікової різнопородної структури деревостанів відповідно до лісотипологічних умов. Це використання процесів природного поновлення на противагу створенню штучних насаджень, а доповнення посадкою чи підсівом виступає лише як додатковий захід. Це також і відтворення потенційної природної рослинності залежно від умов місцезростання. введення інших видів можливе лише за умов мінімізації негативного впливу на екосистему і лише на ділянках, які мають антропогенне походження. Це і застосування сучасних природоохоронних технологій лісозаготівель. Це і реалізація економічної рентабельності багатоцільового використання лісу (рекреація, туризм, недревні ресурси лісу, підсобне і мисливське господарство). Варто запровадити поступові рубки, які давно вже використовують в країнах ЄС та які не призводять до вирубки великих площ в один сезон. Такі рубки можуть бути менш економічно рентабельними, але вони є найменш загрозливими для біорізноманіття. Окрім цього, наближене до природи лісівництво також включає ширше запровадження переформування монокультур у деревостани, близькі до природних за своїм складом і структурою, використання природних лісів і пралісів у якості екологічних моделей; а також поетапне створення і розвиток різновікових, мішаних деревостанів та підтримання їхньої оптимальної структури; забезпечення безперервної наявності лісового покриву на ділянці. Таке ведення лісового господарства вимагає кращої матеріально-технічної бази підприємств та сучасної техніки. Тому варто розпочати із найбільш прибуткових підприємств, що мають власні бригади, та поступово перейти на наближене до природного лісівництво. Необхідно внести зміни до Постанови КМУ «Про затвердження правил відтворення лісів» та до відповідних методичних рекомендацій та інструкцій щодо відтворення лісів. Недопустимими є бездумне введення в породний склад чужорідних порід дерев, а також створення нових лісових насаджень виходячи виключно з економічних міркувань (як, наприклад, створення монокультури сосни на Поліссі на місці суцільних санітарних рубок).

- 6) Запровадити механізми врахування економічної вартості екосистемних послуг при прийнятті рішень. Варто розробити та схвалити на національному рівні методологію з оцінки екосистемних послуг. Для цього потрібно організувати проведення дослідження із залученням науковців інститутів НАНУ, фахівців лісового сектора та громадськості з оцінки послуг лісу з регулювання клімату, очищення повітря, асиміляції інших відходів, виробництва продуктів харчування, поповнення річкового стоку, послуг рекреації, стабілізації ґрунтів та ін. Розробити механізми врахування такої оцінки у процесі прийняття рішень про ведення лісового господарства та запровадити економічні стимули для лісових господарств з метою максимального збереження екосистемних функцій лісів ³¹.
- 7) Максимально сприяти лісовій сертифікації. Сертифіковані підприємства за різними лісовими стандартами будуть вести лісове господарство із найменшою шкодою для біорізноманіття та допускати менше порушень природоохоронного законодавства, інакше існує ризик втратити сертифікат. Протягом 3 років необхідно сертифікувати всі ресурсні лісгоспи, що знаходяться у віданні ДАЛРУ.
- 8) Ухвалити єдиний документ для регулювання всіх видів рубок та окремі щодо рубок у межах природно-заповідного фонду. Окремі правила лісівництва у природно-заповідному фонді, затверджені постановою КабМіну, забезпечать

³¹ Огляд можливих ринкових інструментів наведено за посиланням:

<https://www.gov.uk/government/publications/payments-for-ecosystem-services-pes-best-practice-guide>

ефективне регулювання процесів управління на територіях постійних землекористувачів, які належать до ПЗФ без вилучення. Зведені правила лісового господарства, також ухвалені єдиною постановою КабМіну “Про затвердження правил проведення рубок в лісах України”, вирішать проблеми, що стосуються суперечливих норм у різних правилах, будуть враховувати особливості природно-кліматичних зон, а також, нарешті, запровадять застосування єдиної системи рубок в Україні. Разом із цим варто скасувати Постанови КМУ “Про затвердження правил поліпшення якісного складу лісів”, “Про затвердження санітарних правил в лісах України”, “Про затвердження правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат”, а також Наказ ДАЛРУ “Про затвердження правил рубок головного користування”.

- 9) Розробити окрему процедуру проведення лісовпорядкування в межах ПЗФ. Диференційований підхід до лісовпорядкування в межах ПЗФ буде проводитися виходячи з міркувань збереження біорізноманіття, а не суто з економічної доцільності. Окрема процедура повинна бути затверджена новим наказом ДАЛРУ “Про затвердження інструкції з впорядкування лісового фонду України”.
- 10) Скасувати неперервне ведення лісовпорядкування як джерело корупції. Повернення до практики базового планування заходів ведення лісового господарства на період у 10 років знизить корупційний елемент процедури проведення таксації. Лісовпорядкування буде проводитись більш ґрунтовно, буде допускати менше помилок, та не плануватиме сумнівні рубки кожен рік.
- 11) Розробити Методичні рекомендації щодо управління комахами в лісі (так званими «шкідниками») Методичні рекомендації, засновані на диференційованому підході, дадуть змогу об’єктивно приймати рішення про використання тих чи інших засобів для боротьби з комахами залежно від характеру проблеми. Зокрема, очікується зменшення застосування хімічних засобів, які часто спричиняють більше шкоди, ніж користі, та ширше застосування біологічних, механічних, пірогенних та інших засобів, що покращить збереження лісу в цілому. Відповідно до цього, необхідно розробити методичні рекомендації та затвердити їх новим Наказом ДАЛРУ “Про затвердження порядку регулювання чисельності комах в лісах України”.
- 12) Розробити для всіх територій ПЗФ якісні менеджмент-плани. Законодавчі норми регулюють роботу ПЗФ, базуючись на однаковому підході до всіх ПЗФ окремої категорії, але території дуже відрізняються залежно від різних фізико-географічних та кліматичних умов. Окрім цього, в середині кожної території ПЗФ є ділянки, які потребують зовсім різного управління та підходів до збереження біорізноманіття та ландшафтів, а ця різниця може бути врахована лише у менеджмент-планах. На разі заказники, заповідні урочища та пам’ятки природи таких менеджмент-планів не мають. Тільки вони дозволять зберегти у первісному вигляді те, заради збереження чого і було створено той чи інший об’єкт ПЗФ. Більше того, чинне законодавство прямо дозволяє виділення особливо цінних захисних ділянок в заказниках. Порядок розробки менеджмент-планів буде регулюватися новою Постановою КМУ “Про порядок розробки менеджмент-планів територій природно-заповідного фонду”. Варто також розробити “Методичні рекомендації менеджменту лісових екосистем в межах територій природно-заповідного фонду”, та затвердити їх відповідним новим Наказом Мінприроди, а також внести відповідні зміни до ЗУ “Про ПЗФ”.
- 13) Спростити та зробити прозорою процедуру проведення лісогосподарських заходів на територіях ПЗФ. Скасувати ліміти (шляхом внесення змін в статтю 9-1 ЗУ «Про ПЗФ»). Це допоможе пройти процедуру в найкоротші терміни без втрати товарної якості деревини. Окрім цього, виведення з процедури для отримання дозволу

численних установ нівелює корупційні ризики, оскільки відповідні установи вже не зможуть вимагати хабарі за формальні погодження. На сьогодні затвердження лімітів є адмінпослугою, і тому фактично за умов наявності всіх необхідних документів орган, що видає ліміти не може відмовити у них, навіть коли очевидно, що рубка несе значну шкоду об'єкту ПЗФ. Також це буде сприяти погодженню створення нових об'єктів природно-заповідного фонду з боку лісокористувачів.

- 14) Розробити процедуру та строки перегляду розрахункової лісосіки. Перегляд розрахункової лісосіки дозволить зменшити обсяги рубок на територіях ПЗФ та навколо них відповідно до більш м'якого режиму лісогосподарювання шляхом внесення змін у Наказ Мінприроди, яким затверджено «Інструкцію про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік».
- 15) Зробити публічною та прозорою розробку лісовпорядкування. Внести зміни в чинні нормативно-правові документи, які регламентують проведення лісовпорядкування норми що участі громадськості в ній та публічного обговорення проектів лісовпорядкування перед їх затвердженням.
- 16) Створити єдину геоінформаційну систему³² управління лісовим сектором України. Створення єдиної геоінформаційної системи на заміну лісовому кадастру, який востаннє оновлювали ще у 2011 році, є ефективним засобом лісового моніторингу та обліку, така система дозволить підвищити прозорість лісового сектору, покращить контроль з боку громадськості, та полегшить його з боку державних контролюючих органів.
- 17) Скасувати суцільні лісовідновні рубки. Скасування даного виду рубок дозволить припинити маніпуляції з термінами та розрізнення суцільної ЛВР та ССР на власний розсуд. Це також дозволить припинити використання суцільних ЛВР там, де потрібні лише вибіркові ЛВР та зупинить схему з призначенням таких рубок в неексплуатаційних лісах.
- 18) Встановити норму, яка б зобов'язувала залишати під час рубок дерева, важливі для збереження біорізноманіття. Нові загальні правила лісового господарства повинні містити норму, яка б зобов'язувала під час будь-яких рубок лишати дерева і чагарники, які не мають економічної цінності, але є дуже важливими для біорізноманіття. Це можуть бути сухостійні, дуже старі та дуплисті дерева, дерева, які мають під корінням нору рідкісної тварини, дерева, які мають поруч куртини рідкісних трав'янистих рослин і т.д.
- 19) Переглянути таблиці віків стиглості. ВО «Укрдержліспроект» повинно створити спеціальну комісію з перегляду таблиць, залучити до обговорення науковців лісівничої, природничої направленості з НАНУ, лісничих, таксаторів, а також працівників установ природно-заповідного фонду. Таблиця має враховувати географічні, кліматичні, рельєфні та інші особливості, а також охоронний режим. Нові таблиці віків стиглості затверджуються наказом ДАЛРУ.
- 20) Використовувати диференційований підхід до встановлення мінімальної повноти. Повнота 0,1 не є ідеальною для всіх типів лісів. Відповідно, мінімальні значення повноти повинні бути різними залежно від типу лісу, в якому проводиться СР. ВО «Укрдержліспроект» із залученням лісівників та біологів мають встановити мінімальну повноту з урахуванням типу лісу, кліматичних, рельєфних та інших особливостей.
- 21) Скасувати обов'язкове погодження переліку СОЗ державним спеціалізованим лісозахисним підприємством. Скасування такого погодження прибере корупційну

³² «Геоінформаційні системи (ГІС) – це інформаційні системи, призначені для збирання, зберігання, аналізу та візуалізації (видачі) просторових даних». <http://www.geoguide.com.ua/survey/survey.php?part=gis>

складову та скерує роботу лісозахисних установ на захист лісів, а не на погодження рубок. Саме тому, нову версію Правил проведення рубок в лісах України необхідно розробити з урахуванням цього.

7.2. Адміністративно-інституційні зміни

- 22) Перепідпорядкувати військові лісгоспи ДАЛРУ. Військові лісгоспи, які не пов'язані безпосередньо із забезпеченням буферної зони навколо полігонів, повинні бути передані до відомства ДАЛРУ. Таке перепідпорядкування буде гарантувати єдиний підхід до ведення лісового господарства, не буде допускати різного трактування законодавства та загалом сприятиме зменшенню обсягів самовільних та суцільних рубок, кращій організації охорони. Біля складів, військових частин тощо, де не проводяться навчання, лишити у власності військових лише незначну частину лісу. Ліс для своїх потреб армія зможе купувати за договорами, як і інші товари. Внести відповідні зміни до Земельного Кодексу та розробити підзаконні нормативні акти, які б дозволяли вилучати з постійного користування лісові землі у несумлінних лісокористувачів, якими є більшість комунальних лісогосподарських підприємств.
- 23) Перевести спеціалізовану службу захисту лісу до підпорядкування Мінприроди або до екологічної інспекції. Державні спеціалізовані лісозахисні підприємства, які знаходяться в структурі ДАЛРУ, повинні бути переведені до підпорядкування Мінприроди. Якщо лісозахисні служби будуть незалежними від того органу, дії якого вони повинні контролювати, то тоді вони зможуть об'єктивно оцінювати всі запропоновані їм на оцінку рубки і дії лісопатолога, а також реально перешкоджати рубкам на основі необґрунтованих висновків про стан деревостану.
- 24) Перевести Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об'єднання до підпорядкування Мінприроди. ВО «Укрдержліспроект», яке повинно проводити оцінку стану лісових ресурсів та пропонувати максимальні обсяги допустимих рубок на 10 років наперед, теж потрібно вивести зі структури ДАЛРУ, щоб забезпечити незалежність підготовки проекту організації лісового господарства. Підпорядкування Ліспроєкту Мінприроди перешкодить свідомому внесенню неправильних даних до матеріалів лісовпорядкування, та дозволить залишити легальний обсяг рубок на об'єктивному рівні. Окрім того, необхідно дозволити приватним проектним організаціям виконувати роботи зі впорядкування лісів для створення здорової конкуренції на ринку.
- 25) Розпочати пілотний пожежний менеджмент в 1-2 лісгоспах. Для того, щоб в лісах зберігати природний запас мертвої деревини, треба розрахувати, який саме відсоток пожеж залишати незагашеними, для такого регулювання. Розробити наказ ДАЛРУ для одного-двох лісгоспів, які почнуть впроваджувати такий менеджмент пожеж та за результатами моніторингу їхньої діяльності протягом 2 років робити висновки про подальше впровадження таких методів.
- 26) Розпочати пілотне проведення рубок з урахуванням водотоків в 1-2 лісгоспів. Врахування системи водотоків під час планування та проведення рубок дозволить мінімізувати негативний вплив від них на біорізноманіття. Базове лісовпорядкування варто розробляти на ту територію, яка поєднує одну річку її з притоками, яка потім 50 років буде знаходитися поза веденням лісового господарства. Базове лісовпорядкування на наступні 10 років після першого буде розроблятися вже на іншу систему водотоків. Для цього потрібно розробити наказ ДАЛРУ для одного-двох лісгоспів, які почнуть впроваджувати таке пілотне проведення рубок з урахуванням водотоків та за результатами моніторингу їхньої діяльності протягом 10 років робити висновки про подальше впровадження такого методу.

7.3. Бюджетні зміни

27) Використовувати диференційований підхід до фінансування лісгоспів. Фінансування лісгоспів повинно ґрунтуватися на потенціалі ресурсної бази. Є малопробиткові лісгоспи та такі, які не мають експлуатаційних лісів, особливо на сході та півдні. Встановлення базового державного фінансування для таких лісгоспів є необхідним для того, щоб вони могли більше дбати про охорону лісів для збереження біорізноманіття, а не про те, як отримати хоч-які небудь кошти від рубок на ведення своєї діяльності.

28) Змінити розподіл плати за рубки. Для того, щоб органи місцевого самоврядування не використовували свою суб'єктивну зацікавленість у проведенні СР, необхідно змінити розподіл попенної плати між бюджетами. А саме, встановити для всіх рубок однаковий розподіл, згідно із яким 50% надходжень має бути спрямовано до державного бюджету, а 50 % - залишатиметься у місцевому бюджеті за місцезнаходженням лісової ділянки.

- Подати ст. 29 ч. 2 п. 3 Бюджетного кодексу України у такій редакції:

50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів;

- Подати ст. 64 ч. 1 п. 2 Бюджетного кодексу України у такій редакції:

50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

- Подати ст. 66 ч. 1 п. 2 Бюджетного кодексу України у такій редакції:

50 відсотків рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів;

- Подати ст. 69 ч. 1 п. 3 Бюджетного кодексу України у такій редакції:

*рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; **50 % рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів.** Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів - за місцем податкової реєстрації платника рентної плати.*

8. ПОЗИЦІЇ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН ТА ДІЇ ЩОДО НИХ

8.1. Підтримка впровадження нової політики

Вищі органи державної влади – не усвідомлюють важливість збереження лісів як екосистеми та як джерела неоцінених послуг для суспільства. *Дії:* інформування через круглі столи та залучення до впровадження нового управління лісами в ПЗФ України, до розробки і прийняття нормативно-правових змін у сфері лісівництва в ПЗФ. Адвокатування запровадження економічної оцінки біорізноманіття для прийняття рішень у галузі лісового господарства.

Громадські природоохоронні організації – усвідомлюють необхідність збереження лісу як природного ландшафту, зацікавлені у активних діях на захист лісів, організують акції, популяризують лісову тематику в ЗМІ, готові до співпраці. *Дії:* залучати до спільних заходів адвокатування змін, лобювання ухвалення нових правил лісівництва, спільних інформаційних кампаній; вести роз'яснення з метою зменшити кількість випадків активних дій громадськості проти лісівничих заходів, які не є незаконними.

Працівники ПЗФ (свідомі) – знайомі з правилами сталого ведення лісівництва закордоном, мають досвід відповідного управління, зацікавлені у збереженні природного середовища для майбутніх поколінь. *Дії:* долучати до розробки та адвокатування нових правил, до круглих столів.

Лісники (свідомі) – будуть підтримувати реформи, оскільки незадоволені існуючим недосконалим законодавством та низькою інституційною спроможністю для нормального ведення лісового господарства. Обізнані у всіх аспектах лісового господарства закордоном та зацікавлені у впровадженні таких підходів в Україні. *Дії:* долучати до розробки та адвокатування нових правил лісівництва, до круглих столів.

Мінприроди (свідомі працівники) – підтримують мету збереження довкілля, а не його експлуатації. *Дії:* долучати до розробки та адвокатування нових правил, до круглих столів.

Місцева влада (свідомі працівники) – зацікавлені у збереженні лісових ресурсів та біорізноманіття та примноженні унікальних територій ПЗФ у межах їхнього регіону, які б зберігали лісові екосистеми для майбутніх поколінь. *Дії:* долучати до стимулювання переорієнтації функціонування ПЗФ у напрямку зеленого туризму, наукової діяльності, просвіти, долучати до адвокатування нових правил лісівництва, круглих столів.

Туристи – обурені деградацією ландшафтів у місцях рекреації та зменшенням туристичної привабливості природних куточків України через масштабні рубки в лісах України, зокрема в ПЗФ. *Дії:* долучати до спільного інформаційного та адвокаційного тиску на державні органи для ухвалення нових правил ведення лісівництва; а також до популяризації нової парадигми охорони лісів поза пріоритетами ресурсної економіки.

Громадськість (активна) – обурюється великою кількістю вантажівок, що вивозять кругляк, вирубуванням величезних площ дерев на схилах Карпатських гір. Більшість впевнена, що абсолютно всі вирубки на територіях ПЗФ є незаконними. *Дії:* просвіта та інформування про законну можливість проведення рубок у ПЗФ, залучення до проведення круглих столів, щоб спрямувати енергію активістів у конструктивне русло: долучити до спільного інформаційного тиску на державні органи для ухвалення нових правил ведення лісівництва.

Місцеві ЗМІ (свідомі) – підтримують громадськість і науковців у прагненні збереження лісів, відстоюють публічні інтереси громад, зацікавлені у матеріалах, що знайдуть схвалення читачів. *Дії:* залучати до поширення інформації про важливість неоцінених ресурсів та екосистемних послуг лісу, зацікавлення туристів у відвіданні їхнього регіону; висвітлювати інформацію про ведення кампанії.

Національні ЗМІ (свідомі) – зацікавлені у рейтингових матеріалах, скандальних темах, пов'язаних із корупційними схемами, політиками а також життєвими історіями людей. *Дії:* залучати до рейдів, проводити просвіту, що більшість рубок є законними, і варто публікувати тільки ретельно перевірену та досліджену інформацію.

8.2. Противники нової політики

Місцева влада (несвідомі працівники) – зацікавлені в отриманні більшої кількості податків, тому будуть проти нових правил, спрямованих на зменшення обсягів рубок. *Дії:* просвіта, підвищення екологічної свідомості, залучення до круглих столів, діалогів, дискусій.

Працівники ПЗФ (несвідомі) – зацікавлені у веденні лісівництва за старим зразком, щоб мати більше прибутків від продажу деревини, не ускладнювати життя новими правилами. *Дії:* просвіта, підвищення екологічної свідомості на прикладах ведення лісівництва на територіях ПЗФ закордоном, стимулювання переорієнтації функціонування територій ПЗФ з експлуатації природних ресурсів на зелений туризм, науку, просвіту.

Лісники (несвідомі) – будуть проти реформ, оскільки зацікавлені в старих правилах лісівництва, у старій системі ведення лісового господарства, яка дозволяла через корупційні схеми розкрадати природні ресурси та отримувати нелегальні прибутки. *Дії:* проводити просвітницькі кампанії, підвищувати екологічну свідомість, пояснювати переваги та перспективи нової системи та нових законодавчих змін, залучати до круглих столів, діалогів, дискусій.

Мінприроди (несвідомі працівники) – можуть бути незадоволені змінами, тому що доведеться пристосовуватись та вивчати нові правила погодження, затверджувати по-новому ліміти. Також будуть вимушені брати участь у розробці нових правил лісівництва, що спричинить зайве навантаження. *Дії:* екологічна просвіта, залучення до круглих столів, роз'яснення важливості збереження лісу для прийдешніх поколінь через призму економічної оцінки екосистемних послуг, залучення до розробки нових правил.

8.3. Соціальні ризики.

Місцеве населення, яке отримує дрова з природно-заповідного фонду будуть вимушені страждати від нестачі палива та переорієнтуватися на інших постачальників. *Дії:* передбачення місцевих програм фінансової допомоги для транспортування дров з інших можливих місць заготівлі. Стимулювати впровадження твердопаливних котлів з використанням в якості палива відходів деревообробної промисловості та сільськогосподарського виробництва.

Нова політика в сфері лісового господарства

9. КАРТА ВИКОНАВЦІВ

Верховна Рада України: внесення змін до ЗУ «Про ПЗФ» для скасування лімітів, внесення змін до Бюджетного кодексу України, Земельного кодексу України, Лісового кодексу України.

Мінприроди: погодження лісосік за новими правилами, розробка менеджмент-планів для територій ПЗФ загальнодержавного значення, розробка правил рубок у ПЗФ, внесення змін в існуючі НПА в частині затвердження процедури перерахунки розрахункової лісосіки.

ДАЛРУ: розробка нових єдиних правил для всіх типів рубок, сприяння лісовій сертифікації, розробка методичних рекомендацій з використання засобів захисту рослин, розробка процедури перегляду розрахункової лісосіки, розробка єдиної геоінформаційної системи управління лісами, розробка спрощеного порядку переведення самосійних лісів до лісового фонду.

КабМін: затвердження нових правил рубок, затвердження стратегії розвитку лісової галузі, затвердження спрощеного порядку переведення самосійних лісів до лісового фонду, перепідпорядкування військових лісгоспів до ДАЛРУ, переведення спеціалізованої служби захисту лісу та Укрдержліспроєкту в підпорядкування Мінприроди.

ВО «Укрдержліспроєкт»: розробка нових таблиць віків стиглості, розробка окремих лісовпорядних інструкцій в межах ПЗФ, розробка нової версії інструкції з проведення лісовпорядкування

Департаменти екології та природних ресурсів ОДА: розробка менеджмент-планів для територій ПЗФ місцевого значення.

Установи природно-заповідного фонду: планування лісівничої діяльності на основі нових правил.

Міноборони: погодження для передачі земель військових лісгоспів до ДАЛРУ.

НУБіП, НЛТУУ, наукові установи в системі ДАЛРУ: долучення до складання нових таблиць віків стиглості, лісовпорядних інструкцій, правил рубок.

Інститут НАНУ: проведення досліджень та оцінка екосистемних послуг лісу.

10. КАРТА КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ

КабМін: керівництво та координація роботи Мінприроди, МінАПК.

Мінприроди: керівництво та координація роботи територій ПЗФ, контроль за діяльністю Укрдержліспроєкту.

МінАПК: керівництво та координація роботи ДАЛРУ.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифіковано Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011
- 2) Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-17 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
- 3) Лісовий кодекс України, затверджений Постановою ВРУ № 3853-XII від 21.01.94 <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
- 4) Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-XII <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
- 5) Закон України «Про державний бюджет України на 2016 рік» від 25.12.2015 № 928-VIII <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
- 6) Закон України «Про державний бюджет України на 2017 рік» від 21.12.2016 № 1801-VIII <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
- 7) Постанова Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2008 року № 929 «Про затвердження Правил рубок головного користування в гірських лісах Карпат» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929-2008-%D0%BF>
- 8) Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року № 724 «Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/724-2007-%D0%BF>
- 9) Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 555 «Про затвердження Санітарних правил в лісах України» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF>
- 10) Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05.02.2007 № 38 «Про затвердження інструкції про порядок погодження та затвердження розрахункових лісосік» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0160-07>
- 11) Наказ Держкомлісгоспу від 23 грудня 2009 року № 364 «Про затвердження Правил рубок головного користування» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-10>
- 12) Проект Закону про стратегічну екологічну оцінку №6106 від 21.02.2017 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61186
- 13) A best practice guide to assist with the design and implementation of Payments for Ecosystem Services schemes. 22 May 2013 <https://www.gov.uk/government/publications/payments-for-ecosystem-services-pes-best-practice-guide>
- 14) Constanza R., d'Arge R., de Groot R., Farber S., Grasso M., Hannon B., Limburg K., Naeem S., O'Neil R.V., Paruelo J., Raskin R.G., Sutton P., van den Belt M. The Value of the World's Ecosystem Services and Natural Capital. – Nature, 1997. – 387: 253-60.
- 15) Kowarik I. Plant invasions in Germany // Kowarik, I. & Starfinger, U. (Eds.) Biological invasions in Germany. A Challenge to Act? – 2001. – BfN Scripten 32, Bonn – Pp. 19-20.
- 16) Sedell, J., Sharpe M., Dravnieks Apple D., Copenhagen M., Furniss M. Water and the Forest Service. FS-660. – United States Department of Agriculture, Forest Service, Washington, DC. – 2000.
- 17) TEEB - The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers (2010) http://www.teebweb.org/media/2010/09/TEEB_D2_Local_Policy-Makers_Report-Eng.pdf
- 18) Держлісагентство в черговий раз ігнорує проблематику самосійних лісів на нелісових землях <http://epl.org.ua/environment/derzhlisahentstvo-v-cherhovyi-raz-ihnoruie-problematyku-samosiinykh-lisiv-na-nelisovykh-zemliakh/>
- 19) Загальна характеристика лісів України від 02.04.2016 http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921

- 20) Кожен п'ятий вид тварин і восьмий – рослин Червоної книги України зникає внаслідок вирубки лісів. Від 23.05.2015 <http://www.fleg.org.ua/konkurs-2015/978>
- 21) Кабмін затвердив Стратегію реформування лісової галузі. Від 16 листопада 2017 http://lesovod.blogspot.com/2017/11/blog-post_187.html
- 22) Лісовідновні рубки або навіщо лісова галузь повторює свої старі помилки? <http://epl.org.ua/environment/lisovidnovni-rubky-abo-navishho-lisova-galuz-povtoryuye-svoyi-stari-pomylky/>
- 23) Лісовідновні рубки як чергова «схема» легальної вирубки природоохоронних лісів <http://epl.org.ua/environment/lisovidnovni-rubky-iaak-cherhova-skhema-lehalnoi-vyrubky-pryrodookhoronnykh-lisiv/>
- 24) Чверть заказників Київської області підпала під суцільні вирубки http://texty.org.ua/pg/article/textynewseditor/read/59871/Chvert_zakaznykiv_Kyivskojj_oblasti_pidpala_pid_sucilni
- 25) Чому Міністерство екології несе відповідальність за обсяги рубок лісу і як цьому запобігти? <http://epl.org.ua/environment/chomu-ministerstvo-ekologiyi-nese-vidpovidalnist-za-obsyagy-rubok-lisu-i-yak-tsomu-zapobigty/>

ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА

- 1) Екоінспекція не хоче захистити заказник «Чорний Черемош» від верховинських лісників <http://epl.org.ua/environment/ekoinspektsiia-ne-khoche-zakhystyty-zakaznyk-chornyi-cheremosh-vid-verkhovynskykh-lisivnykiv/>
- 2) ЕПЛ просить Мінприроди не допустити масових рубок у заказнику загальнодержавного значення “Воротнів” <http://epl.org.ua/environment/epl-prosyt-minprirody-ne-dopustyty-masovyh-rubok-u-zakaznyku-zagalnodержavnogo-znachennya-vorotniv/>
- 3) Легенди Полісся: чи побачать наші діти й онуки вікові дуби? <http://epl.org.ua/environment/legendy-polissya-chy-pobachyt-nashi-dity-j-onuki-vikovi-duby/>
- 4) Лісгоспи й надалі залишаються закритими від громадськості <http://epl.org.ua/about-us-posts/lisgospy-j-nadali-lyshayutsya-zakrytymy-vid-gromadskosti/>
- 5) Лісгоспи продовжують приховувати інформацію про реальний стан лісів <http://epl.org.ua/about-us-posts/lisgospy-prodovzhuyut-pryhovuvaty-informatsiyu-pro-realnyj-stan-lisiv/>
- 6) Попков М. Чому на “систему” Гослесагентства не налазит “європейський комзол”? - 25.01.2018 – <https://www.lisportal.org.ua/90678/>
- 7) Правовий аналіз законодавства, яке врегульовує порядок проведення рубок у лісах, у тому числі на територіях ПЗФ. Національні та міжнародні аспекти <http://epl.org.ua/environment/pravovyi-analiz-zakonodavstva-iake-vrehulovuie-poriadok-provedennia-rubok-u-lisakh-u-tomu-chysli-na-terytoriakh-pzf-natsionalni-ta-mizhnarodni-aspekty/>
- 8) Праліси чи «праліси»? <http://epl.org.ua/environment/pralisy-chy-pralisy/>
- 9) Рубки лісу в Національному природному парку «Гуцульщина» <http://epl.org.ua/environment/rubky-lisu-v-natsionalnomu-prirodnomu-parku-hutsulshchyna/>
- 10) Спокійно! Рубки ніхто не забороняв <http://epl.org.ua/environment/spokiino-rubky-nikhto-ne-zaboroniav/>
- 11) Чому горять вікові смереки в НПП «Синевир» або як зберегти заповідний ліс? <http://epl.org.ua/about-us-posts/chomu-goryat-vikovi-smereky-v-npp-synevir-abo-yak-zberegty-zapovidnyj-lis/>
- 12) Чому створення національного парку не врятувало вікові діброви Цуманської Пущі <http://epl.org.ua/announces/chomu-stvorennya-natsionalnogo-parku-ne-vryatovalo-vikovi-dibrovy-tsumanskoyi-pushhi/>

- 13) Що бобру можна – то людям зась, або чому в лісі немає шкідників <http://epl.org.ua/about-us-posts/7324/>
- 14) Як волинські лісівники в черговий раз зловживають санітарними рубками. Частина 1. <http://epl.org.ua/announces/yak-volynski-lisivnyky-v-chergovyj-raz-zlovzhyvayut-sanitarnymy-rubkamy-chastyna-1/>
- 15) Як господарює Дарницьке лісопаркове господарство <http://epl.org.ua/environment/yak-hospodariuie-darnytske-lisoparkove-hospodarstvo/>
- 16) Як Київське ОУЛМГ дискредитує ідею санітарних рубок <http://epl.org.ua/environment/yak-kyivske-oulmh-dyskredytuie-ideiu-sanitarnykh-rubok/>
- 17) Які «міни сповільненої дії» закладені у лісовпорядкуванні <http://epl.org.ua/environment/yaki-miny-spovilnenoj-dii-zakladeni-u-lisovporiadkuvanni/>

